

*Г. М. Сомбаманія
Україна, Одеса, ОНУ ім. І. Мечникова*

ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ В КОНТЕКСТІ ТЕНДЕРНОГО ПІДХОДУ

Дослідники, що розвивають ідеї нового — тендерного підходу в професійній підготовці педагогічних кадрів (С. Вихор, Т. Говорун, Т. До ропі па, і. Кон, В. Кравець, С. Харченко, О. Цокур та ін.), розкрили значення категорій «стать» і «гендер» для розуміння психологічних особливостей дівчат і юнаків пори студентської юності в плані визначення специфіки їхнього професійного становлення як суб'єктів педагогічної діяльності й спілкування. Автори єдині в думці, що застарілі тендерні стереотипи й наявні прояви сексизму в сфері навчально-виховного процесу сучасних вищих навчальних закладів, є тими об'єктивними факторами, які багато в чому стримують і навіть перешкоджають успішності професійного становлення майбутніх фахівців.

Традиційна система диференціації статевих ролей і пов'язаних з ними стереотипами маскулітності/фемінності характеризується такими рисами: чоловічі та жіночі види діяльності та особистісні якості відрізняються дуже різко й уявляються полярними; ці відмінності підтримуються релігією або посиланнями на природу й уявляються непорушними; чоловічі й жіночі функції є не просто взаємодоповнюючими, але й ієрархічними — жінці відводиться залежна, підпорядкована роль, тому навіть ідеальний образ жінки конструюється з точки зору чоловічих інтересів, що негативно впливає на професійне становлення жіноцтва. При цьому визначається декілька причин, що заважають жінкам повірити у свої власні можливості та реалізувати себе як професіонала, а саме: певні традиції та культурні експектації, які в процесі взаємодії дитини з навколишнім світом інтеріоризуються й впливають у подальшому на її мотивацію,

систему цінностей, міру впевненості в собі тощо; батьки та педагоги навіюють дітям уявлення про стереотипні статеві ролі, про «чоловічий» та «жіночий» типи поведінки, професії; явна та прихована дискримінація жінок, існуюча в сучасному суспільстві, яка заважає їх досягненням [2: 68].

І хоча в теперішній час статевий розподіл праці втратив колишню жорсткість, кількість виключно чоловічих і жіночих справ різко зменшилася, а стосунки чоловіків та жінок у сім'ї та на виробництві стали менш поляризованими, але досить впливовими й стійкими запишаються патріархатні статоворольові стереотипи. Застарілі тендерні стереотипи як певні обмеження, що стримують багатогранний розвиток особистості існують як на вищих рівнях культури, у рамках релігійних або філософських систем, так і в навчально-виховному процесі сучасної загальноосвітньої й вищої професійної школи, а також і в повсякденній побутовій свідомості [1: 87]. Крім того, на негативний вплив патріархатної системи статоворольових стереотипів вказує Н. Лавриненко, визначаючи три рівні, які зазнають вказаного впливу: індивідуальний, міжособистісних відносин і соціетальний. Так, на індивідуальному рівні в чоловіків і жінок виконання патріархатної тендерної ролі, що суперечить власним бажанням особистості, відображається на психічному та фізичному здоров'ї, загальній незадоволеності життям, роботою, сім'єю. На рівні міжособистісних стосунків нав'язана суспільством роль стриманого чоловіка призводить до того, що він не може знайти взаєморозуміння з оточуючими й виглядає черствою людиною, а також знижує можливість зменшення емоційної напруги шляхом відвертої розмови з кимось.

Навпаки, нерівність жінки в сім'ї призводить до того, що одружені жінки страждають значно більшою кількістю фізичних та психічних захворювань, ніж одинокі жінки, не виконуючи своєї професійної ролі в повному обсязі при наявності вищої професійної освіти. На соціетальному рівні застарілі

статеворольові стереотипи заважають ефективно включенню жінок у сферу виробництва, науки, економічного та політичного управління суспільством, оскільки чоловіки активно виявляють сексизм у ставленні до професійної реалізації та освіти жінок, що суперечить ідеї партнерства та рівності можливостей жінок і чоловіків [2:24-26].

Зазначені особливості дали підстави для виділення ряду проблем професійного становлення жінок. Найважливішими з них є такі:

- вибір між професійною кар'єрою й сім'єю, який найчастіше відбувається на користь останньої;

- вибір між одруженням чи професійною освітою й кар'єрою, який жінки у всьому світі намагаються вирішити по-різному (відкладаючи народження дітей на пізніші строки; тендерно підходячи до цього питання шляхом домовленостей, підтримки, взаєморозуміння та ін.; залучаючи до догляду за дітьми бабусь, дідусів, няньок, гувернанток):

- проблема реалізації здобутої професії (фаху), що зумовлена низькою конкурентоспроможністю жінок на ринку праці та неможливістю використати набуту професію при відкритті власної справи;

- проблема прийому на роботу, коли жінка, яка, як правило, поєднує професійні обов'язки з домашньою роботою та вихованням дітей, розглядається роботодавцями, по-перше, як «неповноцінний» працівник, який не схильний цілком віддатися кар'єрі, брати на себе додаткові службові навантаження тощо; по-друге, як джерело видатків та організаційних ускладнень у зв'язку з виходом у декретну відпустку, через що роботодавці не схильні брати жінок на роботу;

- проблема підвищення кваліфікації, яка суттєво впливає на конкурентоспроможність фахівця на ринку праці. Порівняно з чоловіками жінки помітно менше задоволені наявними можливостями для професійного становлення, особливо стосовно підвищення свого професійного рівня (23% жінок і 28%

чоловіків). 46% чоловіків вважають наявність вищої освіти для себе більш важливою, ніж для жінок, серед жінок цей відсоток досягає 30%. Приблизно такий самий розподіл пріоритетності прав на роботі: 54% чоловіків вважають, що через обмеженість робочих місць вони повинні мати більше прав на роботі, ніж жінки. Крім того, 75% чоловіків зазначають, що всі основні обов'язки жінки мають бути пов'язані, у першу чергу, із сім'єю, а чоловіка - із роботою, професійною кар'єрою.

Таким чином, вчені, які розвивають ідеї тендерного підходу, вказують на те, що фактор тендера суттєво впливає на процес професійного становлення та професійного шляху особистості, що слід враховувати на кожному з провідних етапів її професіоналізації.

Література

1. Міщук ІЛЛ *Проблеми гендерної рівності в освіті й науці //*

Гендер: реалії та перспективи в українському суспільстві /

ЛІ. Міщук. - К. : ПЦ "Фоліант". 2003. - С. 186-190.

2. *Личность: внутренний мир и саморегуляция: Идеи, концепции, взгляды / под ред. Ю. Н. Кулюткина. - СПб.: изд-во СПбГУ, 1996. -285 с.*